

Important sites slaves en Slovaquie, Editeur membre corresp. d'A.S.S. Bohuslav Chropovský, Veda, Éditions de l'Académie Slovaque des Sciences, Bratislava, 1978, 313p. + 1h.

Repertoriile arheologice constituie fără îndoială instrumente de lucru dintre cele mai prețioase în analiza comparativă istorică. Sub titlul enunțat, Institutul de arheologie al Academiei de științe slovace a publicat sub redacția științifică a academicianului Josef Poulik și cu colaborarea unui mare număr de arheologi un substanțial repertoriu care include 142 de situri arheologice cercetate în anii din urmă. Materialele, publicate în ordinea alfabetică a localităților, acoperă un interval larg de timp, incluzând epoca migrațiilor și evul mediu timpuriu, cu referiri pînă în veacul al XV-lea.

Introducerea volumului semnată de Bohuslav Chropovský, editorul lucrării prezentate, analizează o sumă de direcții și probleme ale cercetării arheologice pe teritoriul Slovaciei, într-o sinteză extrem de interesantă și care reflectă probleme comune unei arii istorice mai largi. Prezentarea stadiului actual al cercetării depășește cadrul strict local și oferă materiale de comparație și subiect de meditație și pentru arheologii din Europa răsăriteană și sud-estică. Dealtfel însuși autorul se raportează în încadrări, în bună măsură, la lumea medievală timpurie a spațiului carpato-dunărean, la aceea bizantină, arii culturale cu care zona slovacă s-a aflat în strînsă legătură.

Introducerea trece în revistă o serie de probleme ale cercetărilor, nerezolvate încă, între care sînt enumerate relațiile dintre cultura epocii romane tîrzii și aceea a slavilor timpurii, sau cele dintre slavii răsăriteni și din zona carpatică în raport cu civilizația Sîntana-Cerneahov. Așa cum se relevă, săpăturile efectuate nu au scos încă la lumină documente pertinente pentru încheieri definitive asupra acestor relații. Rezolvarea multora dintre aspectele neclare este posibilă numai în condițiile colaborării între arheologii din țările învecinate, între care sînt enumerați și cei români (p. 6).

În stadiu de cercetare se află și problemele simbiozelor slavo-avare pe teritoriul Slovaciei, ale curenților comerciale și culturale, vizibile în influențele bizantine asupra unor dintre obiectele de podoabă, pînă spre mijlocul veacului al IX-lea, sau în caracteristicile comune în secolul al X-lea cu artele culturale sîrbe, bulgărești și românești (p. 10). Pe această linie autorul relevă în permanență cerința soluționării tuturor problemelor într-un cadru mai larg al dezvoltării economice și sociale ca și prin raportarea la un context istoric general, vizînd sublinierea interdependențelor dintre

formațiunile economice, sociale și politice teritoriale distincte.

Din aceeași enumerare se desprinde preocuparea arheologilor slovaci pentru studierea incintelor fortificate slave, ca și relațiile zonei cu aria culturală a Marii Moravii. Săpăturile întreprinse au evidențiat, între altele, și caracteristicile etapei pătrunderii vechilor maghiari, sesizabile în micile necropole de caracter militar, care se disting pentru etapa mai timpurie prin ornamentația tipic khazară a unor plese de inventar și datarea lor cu monede sasanide, iar pentru faza imediat următoare prin prezența monedelor germane și itallene. Se subliniază faptul că, în afara centrelor politice, economice și culturale, în restul siturilor arheologice, cultura veche materială a Marii Moravii este aceea care continuă în mod preponderent și este atestată de caracteristicile monumentelor și obiectelor descoperite.

Observații metodologice interesante sînt făcute și asupra posibilităților de atribuire etnică a descoperirilor. După părerea autorului introducerii, faptul este realizabil pînă în veacul al XI-lea, în perioada ce urmează discernerea fiind sensibil îngreulată în condițiile restructurărilor de ordin social, din zona studiată. Problemele civilizației denumită Blelo Brdo ar intra, după părerea editorului, în această ultimă categorie, discuția urmînd a avea loc pentru un spațiu geografic și într-un context istoric foarte larg.

În sfîrșit, în stadiul unor cercetări intense se află epoca medievală timpurie, mai avansate fiind studiile asupra necropolelor, comparativ cu acelea asupra habitatului rural și reședințelor princlare. În aceeași sferă de preocupări se includ cercetările în curs de desfășurare asupra unor monumente de arhitectură romanică ecleziastică și civilă.

Simpla trecere în revistă a problematicii expuse de editor și care a justificat în final stringerea materialului repertoriului prezentat, redă o dată în plus utilitatea volumului și pentru arheologii români, confrunțați nu o dată cu întrebări și direcții de cercetare similare.

În general fiecare punct arheologic este tratat separat, în cadrul unui articol din repertoriu, care variază ca întindere după importanța descoperirilor și amploarea săpăturilor efectuate. Sînt prezente și cercetări încă inedite, la data alcătuirii volumului. Aproape fiecare articol beneficiază de ilustrație, lucrarea cuprînzînd un număr de 132 de figuri-fotografii realizate în timpul cercetărilor sau după restaurarea pieselor recoltate.

Articolele sînt prezentate în ordinea alfabetică a punctelor arheologice, specificîndu-se concomitent numerotația și caroul care le corespund pe harta de la sfîrșitul lucrării. În interior, la fiecare se urmează o schemă clar definită, care cuprinde localizarea în teren a sitului arheologic, un foarte scurt istoric al săpăturilor, descrierea monumentelor și a principalelor obiective descoperite, datarea și atribuirea etnică atunci cînd este posibil, funcționalitatea social-politică, în cazul unor monumente militare. Este specificat de asemenea stadiul cercetărilor asupra punctului respectiv, iar în final se adaugă bibliografia selectivă a fiecărui monument.

Desigur o prezentare a materialului repertoriat nu își are locul în aceste însemnări. Se poate observa însă preponderența vădită a necropolelor, în cadrul cercetărilor efectuate și amploarea firească acordată acelor așezări în care viețuirea s-a succedat de-a lungul mai multor secole. Predominante sînt descoperirile care datează din cuprînsul secolelor VIII—XII, dar alături de acestea se impun observațiile interesante asupra altor puncte arheologice mai vechi.

Interesante din această ultimă perspectivă sînt datele asupra unor fortificații slave din secolele VIII—IX, care suprapun sau folosesc construcții datînd din antichitate. Astfel, se specifică faptul că la Zemplin, prima fază constructivă a fortificației datează din epoca celto-dacică (p. 294), la Devín, incinta tîrzie din epoca Marii Moravii utilizează valul roman din secolul al IV-lea, construit sub Valentinian, care este întărit cu pallsade (p. 59), iar la Ducove, incinta fortificată construită în epoca bronzului, cu locuire romană din seco-

lele 2—3, este refolosită la rîndul ei (p. 75). O situație asemănătoare a fost evidențiată și la Liptovska-Mara (p. 141).

Încă în introducere, editorul insistă asupra aspectului cultural denumit Prešov, unde în așezarea eponimă materialele descoperite se datează în faza imediat ulterioară epocii romane și începutul migrațiilor, secolele 3—5. Materialele recoltate, de tip arhaic, nu au deocamdată o încadrare istorică exactă, sub rezerva unei ipoteze de moment, operaționale, autorul punîndu-le în relație, sub semnul întrebării, cu expansiunea slavă în bazinul carpatic (p. 203). Într-o categorie apropiată se înscriu cercetările de la Nitriansky Hradok și Potvorice. În primul caz este vorba de o așezare cu bordeie semi-îngropate, datate spre sfîrșitul secolului al V-lea, materialele ceramice atestînd posibilitatea unor contacte între autohtonii și ocupanții slavi (p. 170). La Potvorice au fost descoperite o serie de urme funerare, într-un complex interesant tipologic, ceramica înrîndind caracteristicile specifice elementelor slave timpurii și acelor de tradiție locală mai veche (p. 198).

În sfîrșit, interesante prin posibilele analogii sînt micile biserici romanice, cercetate în diverse puncte (Podhorany—Sokolnki etc.) ca și reședințele feudale din secolele X—XII, mici construcții de piatră, sub aspectul unor turnuri locuibile cu rosturi militare, cazul cercetărilor de la Poltar (p. 196—197).

Prin prisma problemelor prezentate, repertoriul alcătuit de arheologii slovaci constituie, fără discuție, un deosebit de util instrument de lucru din seria acelor indispensabile în cercetările asupra feudalismului timpuriu.

Victor Eskenasy